

Esben Graugaard: Historien kan sælges

Især de sidste år er historien blevet benyttet som en del af det ideologiske kompleks forskellige politikere søger at sælge til befolkningen i dens funktion som vælgere. Det er en ret så naturlig situation, når man tager historieundervisningens bevidsthedsdannende funktion i betragtning. Dette spændende emne er imidlertid ikke emnet for denne artikel, men derimod en mere konkret problematik omkring salget af historien, nemlig i form af kildeudgivelser, reprotryk o.l.

Indtil de seneste år varetoges udgivelsen af kilder indenfor det historiske fagområde udelukkende dels af de forlag der udgiver kildehæfter til undervisningsbrug og dels af de hæderkronede gamle selskaber som »Selskabet til Udgivelse af Kilder til Dansk Historie« og »Landbohistorisk Selskab«. Det er selskaber der ledes af kendte professionelle historikere og de har et vist officielt præg.

Imidlertid er denne situation ændret radikalt de sidste par år. Private forlag, ledet af enkeltpersoner, er startet med det formål at udgive kilder især i form af mikrokort; det samme gælder reproduktion af udsolgte historiske værker som kan være meget efterspurgt antikvarisk. Grundlaget for at disse forlag har kunnet etablere sig på markedet består af flere årsager: 1 de gamle udgiverselskaber har satset på materiale henvendt til faghistorikerne; de nye private forlag henvender sig foreløbig især til lokal- og personalhistorikere. 2 de gamle selskaber har ikke, formodentlig af økonomiske årsager, været i stand til at tage det nye marked op på mikrokortområdet som i fremtiden bliver et stort marked især blandt lokalhistorikerne der i modsætning til de professionelle historikere ikke har så let adgang til kilderne via tilknytning til arkiver. 3 de gamle selskaber har koncentreret sig om de

lidt ældre kilder fra 16de, 17de og 18de århundrede hvor de nye forlag satser på nyere kilder der til gengæld findes i store mængder, så store at det kan være svært at overskue hvad der egentlig bør udgives.

Som det ses er denne problematik også tilknyttet forholdet mellem den professionelle historie og lokalhistorien. I denne udgivelses-sammenhæng er det uhyre væsentligt at den lokal historiske interesse de senere år er steget stærkt, også blandt professionelle historikere. Dette sidste kan have en sammenhæng med arbejdsløsheden, som gør det nødvendigt for professionelle historikere at finde andre arbejdsområder end de sædvanlige. På den måde er lokalhistorien som folkelig initiativ og bevægelse truet.

Lokalhistorikere arbejder ofte med andre kildetyper end de professionelle historikere. F.eks. tingbøger, skøde- og panteprotokoller, fæsteprotokoller, kirkebøger. Dette omfattende materiale kan selvfølgelig ikke udgives i bogform. Men registrene kan, og her kommer mikrokortproduktionen ind i billedet både som den billigste og letteste reproduktionsmetode. Og netop på dette i fremtiden vigtige marked er især 2 forlag ved at etablere sig udenom udgiverselskaberne. Dermed kommer disse private forlag i vid omfang til at bestemme hvilke kilder der skal udgives de kommende år. Og når de samtidig bekriger hinanden bliver situationen for historikeren ikke særlig fordelagtig. Udgiversituationen bliver kaotisk og tilfældig.

Jeg mener det vil være relevant at orientere om de to forlag og deres etablering på markedet.

Det hidtil største private udgiverselskab er »Dansk Historisk Håndbogsforlag«, ledet af redaktør Henning Jensen. Forlaget har tre virkeområder: genoptryk af bøger som kun kan købes antikvarisk, udgivelse af ikke før trykte manuskripter og mikrokortudgivelser

af især kildemateriale. »Dansk Historisk Håndbogsforlag« har sammen med »Nova Mikrofilm A/S« et fælles datterselskab ved navn »Dansk Mikrokort Selskab ApS«. »Nova etc.« står for den produktionsmæssige side af forlaget medens »Dansk Historisk Håndbogsforlag« varetager salg og information. Her sidst i 1978 har man fået rigsarkivets tilladelse til at udgive registre til skifteprotokoller og kirkebøger for København, Sjælland, Lolland-Falster, Bornholm, Fyn og Sønderjylland. Også det andet forlag som omtales senere har ansøgninger hos rigsarkivaren. Resultatet kender jeg ikke, men man må gå ud fra at det er positivt da man ikke kan gøre forskel på private forlag.

I kataloget for 78/79 skriver forlaget: »Selskabets mikrokortudgivelser vil normalt indeholde 98 optagelser pr. mikrokort – imod andres 59. Pr. optagelse er vi 12–13 % – men helt op til 30 % – billigere end andre udgiver-selskaber. Der er intet minimumsbeløb for køb, og indexkort medfølger gratis i det omfang de skønnes nødvendige«. Forlaget har ca. 20 forskellige læseapparater køberne kan vælge imellem.

Forlaget er nået ud til brede kredse på følgende måde: »Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie« udgiver sammen med en gruppe slægtshistoriske foreninger årligt det lille blad »Hvem Forsker Hvad«. Heri kan personal- og lokalhistorikere give og søge oplysninger om de personer eller det område de arbejder med. Men fra og med årgang 1977 sker der en ændring i udgiverforholdet. I nævnte årgangs leder s. 3 står: »Redaktør Henning Jensen, selv aktiv slægtsforsker og indehaver af »Dansk Historisk Håndbogsforlag«, fremsatte i foråret et meget spændende tilbud. Han vil i en periode af 2 år påtage sig trykningen af »Hvem Forsker Hvad« under forudsætning af, at trykkeomkostningerne kan dækkes ind ved et passende antal annoncer. Oplaget skulle så forhøjes til 2500 eksemplarer og uddeles gratis til de slægtshistoriske foreninger samt »Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie««. Endvidere skulle bladet nu trykkes på »Dansk Historisk Håndbogsforlags« eget trykkeri. Hermed når dette forlag via samarbejde med et gammelt

historisk samfund ud til en stor læsergruppe som må formodes at være interesserede i forlagets produkter. Det viser sig da også at hvor »Hvem Forsker Hvad« tidligere var fri for reklamer, så fyldes ca. en fjerdedel af bladets 48 sider nu med reklamer for forlagets bøger og udgivelser. Dette forlag har altså allerede nu bragt sig i en fordelagtig position i kampen om især mikrokortmarkedet.

Det andet væsentlige forlag i denne forbindelse er »Forlaget Kühlwein Johansen«. Da dette forlag startede udadtil i begyndelsen af 1978 var »Dansk Historisk Håndbogsforlag« som vist ovenfor allerede etableret på markedet. Derfor oprettede Kühlwein Johansen sit eget forbindelsesled til læserne og køberne af især lokal- og personalhistoriske kildemateriale. Det er bladet »Slægtshistoriske Blade«, der i det første år er udkommet med 6 numre; oprindeligt skulle der være udkommet 9 numre. Bladet koster i løssalg 14.15 kr. pr. stk.

Indtil videre har forlagets selvstændige publikationer været registre til skifteprotokoller og slægtsbøger publiceret i tidsskriftet. Men som det gælder »Dansk Historisk Håndbogsforlag« således gælder det også for »Forlaget Kühlwein ApS« at det vil satse på mikrokortmarkedet. I lederen i »Slægtshistoriske Blade« nr. 1 står: »Som det fremgik af vor introduktionsfolder, havde vi regnet med at kunne præsentere Dem for en større produktion af mikrofilmkort her i det første nummer af tidsskriftet. Dette har dog glippet på grund af den officielle behandling af vore ansøgninger. Forlaget har i sine bestræbelser på at gøre slægtshistorisk kildemateriale lettere tilgængeligt søgt Landsarkiverne om tilladelse til at mikrografere registre og udsolgte registranter«. Landsarkiverne sendte ansøgningerne til rigsarkivaren og – »Det er således op til Rigsarkivaren at afgøre, om vort initiativ skal føres ud i livet til glæde for de mange forskere eller om initiativet skal afvises og dermed afskære forskere fra langt lettere tilgængelighed af kildemateriale som f.eks. fæsteprotokoller, skifteprotokoller og skøde- og panteprotokoller«.

Det er altså forlagets »højere« målsætning og dermed er konkurrencen taget op med

Henning Jensens forlag. Denne konkurrence giver sig også udtryk i »Slægtshistoriske Blade«'s to rubrikker »Praråd« og »Praktiske Forskerråd« der har samme formidlende karakter som »Hvem Forsker Hvad«. »Slægtshistoriske Blades« styrke i forhold til »Hvem Forsker Hvad« ligger i at dels er det gratis at annoncere heri, og dels publiceres der også kildemateriale i dette blad. Endnu da! Også Dette forlag markedsfører læseapparater. Selvfølgelig en anden model end Henning Jensens fabrikat.

I »Slægtshistoriske Blade« nr. 4 præsenteres en ny rubrik under navnet »Mikro-teket«; her præsenteres forlagets mikrokortudgivelser. Prisen er 3,50 kr + moms og porto pr. kort, og man skal mindst købe for kr. 50. De første publikationer er H. Friis-Petersens matrikler over studerende ved Københavns Universitet fra 1479 til 1880.

Og netop denne publikation kan bruges som illustration af hvor hård kampen er mellem disse to forlag om markedet. Lederen i nr. 6 af »Slægtshistoriske Blade« skriver som følger: »I ovennævnte katalog har vi dog måttet udelade vor udgivelse af H. Friis-Petersens arbejde om studenterne ved Københavns Universitet. Årsagen er den, at forlagsredaktør Henning Jensen fra »Dansk Historisk Håndbogsforlag« på »piratagtig måde«, efter at vi havde publiceret vore udgivelser, erhverver sig en tilsyneladende bedre ret til at udgive arbejdet. Denne »bedre ret« erhverver han sig hos H. Friis-Petersen's universalarvinger, overfor hvem han fortier, at et andet forlag allerede havde udgivet det. Da vi, efter at der var nedlagt forbud mod vor udgivelse, taler med en repræsentant for universalarvingerne, fremgår det helt klart, at man ikke ville have underskrevet Henning Jensen's kontrakter, såfremt man havde vidst, at værket allerede var udgivet af et andet forlag. For os er der ingen tvivl om, hvem der er »PIRAT« i denne sag. Vi har begrundet vores udgiverrettigheder i »Loven om Ophavsret« § 49. Domsforhandlingen skal foregå i Århus By- og Herredsret den 18de december 1978«. Dette er et af de første beviser på hvordan det vil gå hvis private forlag overtager dette store marked for mikrokortudgivelser. Firmaerne

vil slå om udgiverrettigheder, uden at det vil komme forbrugerne til gode. Og på et eller andet tidspunkt bukker de svage forlag med lille kapital bag sig under og så har vi måske et stort privat forlag med monopol på dette område.

Hvis ikke situationen skal blive helt kaotisk i fremtiden på mikrokortområdet skal der snart gribes ind.

Else-Marie Boyhus:

Folkelig historie og professionalisme

FORTID og NUTID er et tidsskrift for læg og lærd. Det er et godt tidsskrift med en lang tradition for velunderbyggede og solide artikler. Kildeangivelser, noter og litteraturhenvisninger har altid været en selvfølge. Derfor må jeg bede om tilgivelse for at undlade dette apparat – for en enkelt gangs skyld. Det er ikke fordi jeg ikke følger med i debatten om det, der er denne artikels emne, men fordi jeg har et behov for at frigøre mig for den en stund for at fremføre nogle overvejelser, som ikke på nogen måde skal have bare et anstrøg af noget repræsentativt – for de er helt personlige.

Udgangspunktet er, at historie for mig både er et fag og en livsform. Det med faget er nemt at forklare: Jeg er uddannet på Københavns Universitet og har siden 1963 med en magistergrad i historie ernæret mig af faget som museumsinspektør ved Lolland-Falsters Stiftsmuseum. – Det med livsformen kræver nok lidt mere forklaring.

Ved hjælp af det, der kaldes efterrationalisering, kan jeg nu se, at historisk tankegang og historisk analyse i hele den bevidste del af mit liv har været det redskab, hvormed jeg har forankret mig og fastholdt min identitet. Som eksempel: det nærmeste først. I mine hjem, først hos mine forældre senere i mit eget, er jeg tryk, fordi rammen er velkendt, jeg kender hver enkelt tings historie. Familiens traditioner er et stykke fungerende nærhistorie, og bevidstheden om de traditioner, som ikke længere holdes i hævd eller om de mennesker, der er døde, men stadig huskes, er en del af den daglige referenceramme – også